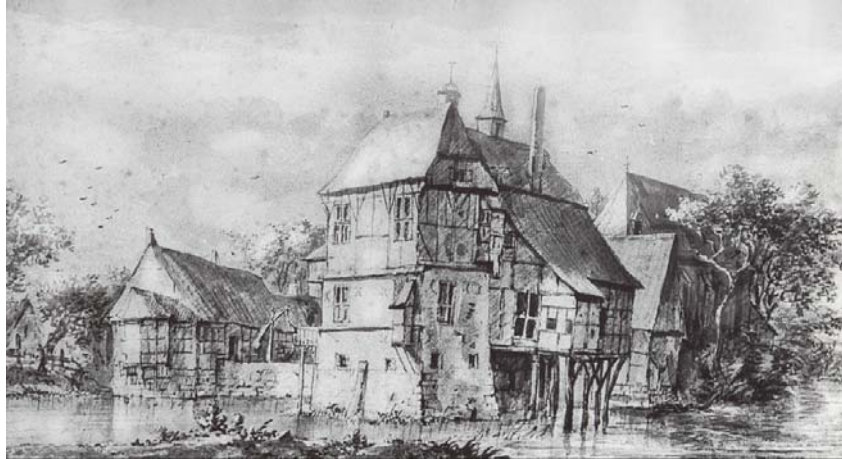

Plan
Huys Ootmarsum

“Men Prevereerd, op zeer voordeelige Condities, uit de hand te verkopen een *Hegt Sterk en Weldoortimmerd* HUIS en ERVE, voorzien met diverse zeer logeable en moderne zo behangen, als onbehangen boven en beneden Kamers, ruime Zolder, groote Kook Keuken, Kelder, Pomp, Regenbakken, en alle verdere vereischte Commoditeiten hebbende een fraai en bekoorlyk uitzigt op Bossen, Koorn en Weidelanden, staande en gelegen binnen de *Stad OOTMARSUM, Departement Overysseel quartier van Twenthe*, en zynde zeer geschikt voor Zomer en Winter verblyf: met en daar by gelegen wel aangelegde vrugtbare en met exquisite Vrugtbomen, mitsgaders Broeibakken, voorziene tuinen – Voorts met nog twee daar by gehorende Gebouwen, voorzien met een Wasch en Mangel Kamer, als mede Stalling voor Paarden en Beesten en verdere Remisen”

Met deze welluidende advertentie, die in 1807 geplaatst werd in de Zwolsche Courant, werd het einde ingeluid van een belangrijk stuk Ootmarsumse historie. Een opmerkelijke geschiedkundige periode die –zoals te lezen valt in oude kronieken- in het midden van de 13^e eeuw begon toen de Duitse Orde in 1262 in Ootmarsum een Commanderie stichtte. Deze Duitse Orde is in 1190 ten tijde van de Kruistochten ontstaan als een geestelijke militaire broederschap. In de 13^e eeuw breide die Duitse Orde zich in Europa enorm uit en groeide naar bloei, rijkdom en macht. Deze Duitse Orde bouwde rond 1270 aan de zuidwestzijde van Ootmarsum een nieuwe Commanderie om hun bezit in de regio te beheren. Gedurende de daarop volgende eeuwen werd deze voor de gehele streek rond Ootmarsum belangrijke Commanderie aanmerkelijk versterkt en uitgebreid; rond 1350 werd een eigen kapel gebouwd, waarvan het hoogaltaar in 1367 gewijd is. De Commanderie van de Duitse Orde in Ootmarsum was de enige die vanuit het Westfaalse gebied in het buurland was gelegen.

Ruim driehonderd jaar geleden was Ootmarsum zowel kerkelijk als wereldlijk het bestuurlijk middelpunt van Oost-Nederland. Naast het aartsbisschoppelijk Hof Ootmarsum, waartoe bijna honderd boerderijen tot ver in de Grafschaft Bentheim en Twente behoorden, was de Commanderie Ootmarsum een belangrijke bestuurlijke spil. Uit overleveringen en tekeningen en schilderijen valt op te maken, dat de Commanderie Ootmarsum een prachtig kasteel moet zijn geweest, dat zeker acht vuurplaatsen telde, een eigen huiskapel en rondom bijgebouwen. Daaromheen schitterende tuinen met waterpartijen en fonteinën, die gevoed werden door de van de Kuiperberg komende molenbeek die ook de beide watermolens aandreef. Verder was er een koepeltuin en een wildbaan met omliggende landerijen en een rijk bezit aan zo'n zeventig boerenerven in Twente.

In latere jaren kreeg het Huys Ootmarsum een geheel ander aanzien dan toen Meindert Hobbema het huis tekende en schilderde. Destijds was er veel vakwerk, maar daarna kwam er veel gefleisterd muurwerk en bentheimersteen. Het terrein van de Commanderie Ootmarsum omvatte het gebied globaal gelegen tussen het Oldenzaals voetpad, de Wildbaan, Smithuisstraat en Beverfordestraat, inclusief de vijvers.

In het jaar 1639 gingen alle Ootmarsumse bezittingen van de Duitse Orde bij geheime overeenkomst met Provinciale Staten van Overijssel over in handen van de laatste Commandeur van de Orde, Johan Diederik van Heyden-Hompesch. Deze Commandeur, die ten tijde van de reformatie het katholieke geloof afzwoer en in het huwelijk trad, was in die tijd Drost van Twente, landheer van veel boeren rondom de stad en een gevreesd man. Dat moment betekent in feite het einde van de geestelijke Commanderie en vanaf dan wordt er gesproken over de wereldlijke havezathe het "Huys Ootmarsum".

De grote omwentelingen in Europa na de Franse revolutie leidde voor het Huys Ootmarsum het begin van het einde in. Na een lange periode van welvaart werd de familie Van Heiden-Hompesch door geldgebrek en schulden, alsmede door gebrek aan erfopvolging, genoodzaakt hun huis en bezittingen te verkopen. Het Huys Ootmarsum verwerd na 1790 langzaam maar gestaag tot een verlaten en vervallen buitensplaats. Met de verkoop in 1807 en meerdere daarop volgende openbare verkopen tussen 1810 en 1825 werden uiteindelijk alle landerijen, gebouwen en aanzienlijke hoeveelheden (sloop-)materialen verkocht. Naar alle waarschijnlijkheid zijn met de laatste verkoop in 1825 de grachten gedempt en is de huisplaats geëgaliseerd; daarmee verdween het gebied langzaam maar zeker in de anonimiteit. De achterste molen werd in 1867 ook nog gesloopt, zodat nu alleen nog het molenaarshuisje van de toenmalige korenwatermolen aan het Oldenzaals voetpad ('t Buske) herinnert aan de bezittingen van het Huys Ootmarsum. Dit molenaarshuisje is momenteel de zetel van de Vereniging Heemkunde Ootmarsum en doet daarnaast dienst als entreegebouw voor het Openluchtmuseum Ootmarsum.

Foute beslissingen

Direct na de 2^e wereldoorlog kreeg de heer Wientjes toestemming om op het perceel rechts achter het molenaarshuisje een boerenwoning te bouwen. Dit feit was de eerste in een reeks foute beslissingen, omdat de boerderij direct op de locatie van de gedempte gracht gerealiseerd werd. In de 80er jaren kreeg de heer Wientjes van de gemeente toestemming om een nieuwe woning te bouwen en wel aan de andere kant van het voormalige terrein van het Huys Ootmarsum in het verlengde van de Commanderiestraat. Ook hier werd een verkeerde locatie gekozen en de woning verrees bovenop de oude grachtenloop en de oorspronkelijke oprijlaan.

De vrijgekomen boerderij van Wientjes werd toentertijd -tegen stevige oppositie in- door de gemeente verkocht aan de heer Heupink. Veel burgers en instanties in Ootmarsum, die zich bewust waren van de waarde van het bijzondere cultureel erfgoed, waren er toen al van overtuigd, dat het beter zou zijn als de gemeente de voormalige boerderij Wientjes aan het Openluchtmuseum Ootmarsum had toegevoegd.

De Stichting Openluchtmuseum Ootmarsum timmerde vanaf 1997 flink aan de weg en breidde het Los Hoës-complex geleidelijk aan uit door middel van het oprichten van historische gebouwen. Enerzijds door ruimtegebrek en anderzijds door een gebrek aan toen nog voldoende kennis van de historische waarde van de directe omgeving werden in die tijd een tweetal gebouwen ook weer direct bovenop de loop van de oude gracht gesitueerd.

Met het afgeven van een bouwvergunning aan de heer Heupink in 2003 voor het bouwen van een nieuwe woning op de plek van de voormalige boerderij Wientjes werd een forse aanslag gepleegd op de cultuur historische en archeologische waarde van gebied van het voormalige Huys Ootmarsum. Het vrij kolossale landhuis is nl. exact gesitueerd op de gedempte gracht. Vanuit de Stichting Commanderie Ootmarsum is nog getracht om nieuwbouw op deze locatie te verhinderen door de gemeente nadrukkelijk te wijzen op de historische fout, doch deze interventie heeft niet het beoogde succes gehad.

Verdwenen maar niet vergeten

Vooruitlopend op de oprichting van de Stichting Commanderie Ootmarsum is door de initiatiefnemer de heer Oude Weermink in 1997 een geofysisch bodemonderzoek gefinancierd. Dit proefonderzoek is in opdracht van de toenmalige gemeente Ootmarsum op locatie uitgevoerd door archeologisch adviesbureau RAAP. De op basis van dat onderzoek uitgebrachte rapporten leveren onomstotelijk het bewijs, dat ondergronds nog resten van het Huys Ootmarsum en het grachtenstelsel aanwezig zijn.

Het initiatief voor dit verkennende bodemonderzoek sluit aan op de nota "Heerlijkheid Ootmarsum", die in 1993 door de toenmalige VVV werd aangeboden aan het gemeentebestuur van Ootmarsum, en waarbij toen het voorstel werd gedaan om het kasteelgebied te preservieren en op basis van historische gegevens in te richten.

Op 10 maart 2003 werd door de heer Oude Weermink de Stichting Commanderie Ootmarsum opgericht. Inmiddels zijn de heren Meyer, Olde Rengerink en Nijhuis tot het stichtingsbestuur toegestreden. De stichting heeft ten doel:

- historisch onderzoek naar en publicatie over>
- bescherming van de archeologische waarde van>
- verwerving van historische gronden en/of bemiddeling daarbij m.b.t.>
- uitvoering archeologisch onderzoek naar>
- het blootleggen van archeologische resten, gedeeltelijk als historisch park en/of totale reconstructie/nieuwbouw van>

het oorspronkelijke Huys Ootmarsum/Commanderie Ootmarsum;

alles voorzover dit betreft de percelen thans kadastraal bekend gemeente

Ootmarsum Sectie C nummers 10, 11, 12, 13, 422, 1277, 1490, 1491, 1492 en 1493, en voorts al hetgeen dat met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

Tallose publicaties en onderzoeken maken duidelijk welke grote cultuur/historische waarde de Commanderie Ootmarsum heeft. Niet alleen de Stichting Commanderie Ootmarsum, de Stichting Openluchtmuseum Ootmarsum, de Ben Morshuis Stichting en de Heembunde Vereniging Ootmarsum, maar ook het Rijksmuseum Twente, de Balijs van Utrecht, de Van Deinsstichting en andere gerenommeerde instituten en personen op dit vlak hebben door de jaren heen getracht het verdwenen verleden weer zichtbaar te maken.

Het Oversticht in Zwolle heeft in haar register het gebied van de voormalige Commanderie Ootmarsum per 1 december 2002 onder ROB-nummer 28F-063 (2672) opgenomen als een archeologisch monument. Wanneer alle historische gegevens die het betreffende gebied aangaan op een rij worden gezet, dan ligt een fervent streven naar het in beeld brengen van dit verleden eigenlijk voor de hand.

De door de Universiteit van Delft en de Saxion Hogeschool Enschede vervaardigde digitale visualisatie van de situatie van de Commanderie Ootmarsum rond 1600 biedt daarbij een grote steun. Verder is het van belang te weten, dat er diverse fondsen zijn waarmee het plan Huys Ootmarsum, gefinancierd kan worden. Daarbij o.a. te denken aan Belvédère, Provinciale regelingen en EU-fondsen voor regionale ontwikkelingen.

Een nieuwe toekomst voor het Huys Ootmarsum

Het stichtingsbestuur – en met haar meerdere inmiddels enthousiast geraakte Ootmarsumers – denkt die doelstelling te kunnen verwezenlijken door het nemen van een fors aantal maatregelen die moeten leiden tot een reconstructie van het gebied zodat de oorspronkelijke contouren weer zichtbaar worden.

De bebouwing van het terrein op een zo'n historisch verantwoord mogelijke wijze vorm te geven. Voorgesteld wordt de bouw te realiseren van een reconstructie van een hoofdgebouw met appartementengebouwen. Het hoofdgebouw kan dienst doen als historisch centrum, regionale bibliotheek, congrescentrum en een hotelaccommodatie.

Naast en in combinatie met het realiseren van de hotelaccommodatie zou in het gebied direct buiten het voormalige Commanderieterrein een veertigtal tweekamer appartementen gebouwd kunnen worden. Deze niet voor permanente bewoning geschikte appartementen zouden moeten worden ondergebracht in een aantal gebouwen, die in relatie tot de omgeving in een zekere historisch bouwstijl dienen te worden opgetrokken.

Vanuit het historisch besef en de wil om de oude situatie weer te verbeelden zou in het gebied tussen de appartementengebouwen en de vijvers de historische koepeltuin gereconstrueerd moeten worden.

Rekening houdend met de logistieke eisen zou de hoofdingang van het nieuwe Commanderieterrein in het directe verlengde van de Commanderiestraat moeten worden gesitueerd.

Gelet op de historische context van het opnieuw in te richten Commanderieterrein in relatie tot de directe omgeving ligt het voor de hand dat de korenwatermolen bij het molenhuisje weer wordt herbouwd.

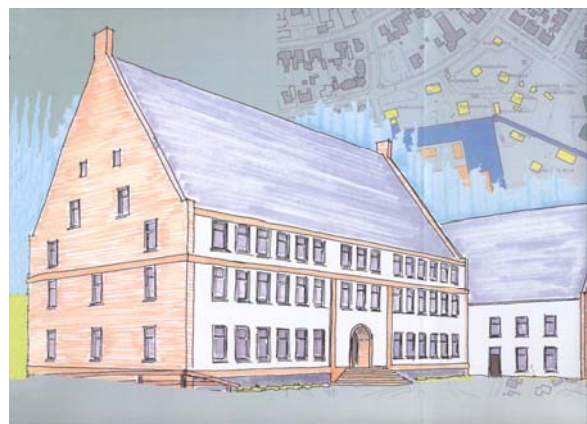
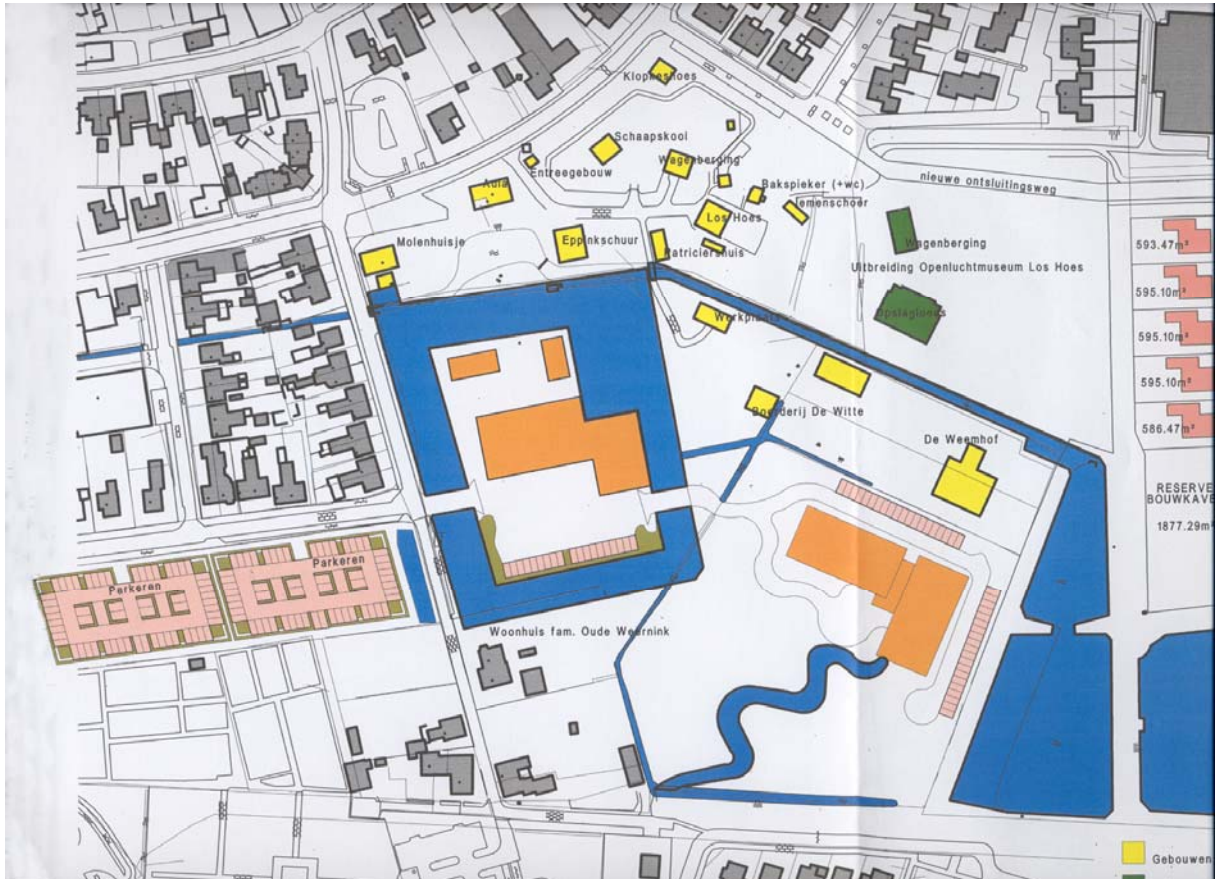
Conclusie / opdracht

Het is duidelijk dat het hier om een groot en ambitieus project gaat. Gelet op de uniciteit van het gebied van de voormalige Commanderie Ootmarsum in relatie tot haar ligging t.o.v. de stad en rekening houdend met het toeristisch potentieel van Twente in het algemeen en Ootmarsum in het bijzonder ligt er een nadrukkelijke uitdaging voor alle direct betrokkenen om in de zin van de stichtingsdoelstelling de grenzen op te zoeken. Vele signalen uit de lokale samenleving, voortkomend uit een sterk gevoel voor een wenselijk goed beheer van ons rijk en waardevol archeologisch en cultureel erfgoed sterken het stichtingsbestuur in haar plannen en ideeën om het oorspronkelijk Huys Ootmarsum / de Commanderie Ootmarsum weer zichtbaar te maken voor de huidige en de toekomstige generaties. Naast het bestuur van Stichting Commanderie Ootmarsum leeft ook bij de Stichting Openluchtmuseum Ootmarsum, de Vereniging Heemkunde Ootmarsum, de Ben Morshuis Stichting alsook bij een aanzienlijk deel van de bevolking van Ootmarsum sterke overtuiging, dat het in beeld brengen van dit verborgen cultuurarcheologisch erfgoed een bijzondere opwaardering voor Ootmarsum als historisch stadje in de gemeente Dinkelland zal betekenen.

Cultuurhistorisch zal door de realisering van dit plan een waardevolle en unieke locatie voor veel activiteiten ontstaan.

Toeristisch zal de locatie een grote trekpleister worden en een grote opwaardering van het toerisme in de regio Economisch zal dit geweldige project een extra impuls geven aan de economie, niet alleen door de bouwactiviteiten, maar ook door de permanente toegevoegde waarde van het toeristisch aanbod.

Het Huys Ootmarsum doet niet alleen het verleden herleven en brengt niet alleen de glans van weleer terug naar de regio, maar brengt tevens een stijlvolle cultuur historische centrumfunctie voor heel Twente naar de gemeente Dinkelland.

Situatieschets en artist impressions.

© Mossink Architecten / Stichting Commanderie Ootmarsum